

paradygmatem, ile raczej zwraca uwagę na jej społeczny rodowód i wskazuje na znaczenie czynników ideacyjnych w stosunkach międzynarodowych, w ten sposób uzupełniając neorealistyczną, materialną wizję struktury polityki międzynarodowej. Uwrażliwienie konstrukttywizmu na kwestie ontologiczne ujawniało się w praktyce, kiedy predysponowało go do lepszego wyjaśnienia niż teorie systemowe (neorealizm) źródeł zakończenia zimnej wojny i okoliczności powstawania nowego ładu. Manifestem studiów konstruktivistycznych w dziedzinie zastrzeżonej dotąd dla studiów neorealistycznych, w studiach nad bezpieczeństwem, stała się monografia zbiorowa pod redakcją P. Katzensteina¹⁹,

która podjęła problem przededefiniowania tradycyjnie (neorealistycznie) ujmowanych koncepcji, jak modele sojuszy, interwencja militarna, wyścig zbrojeń i transformacja wielkich mocarstw, ukazując przy tym wartość zagadnień ontologicznych (tożsamości i norm) i konieczność ich badania dla kompleksowego wyjaśnienia polityki bezpieczeństwa. Podsumowując, to raczej konstrukttywizm – dla uzupełnienia niedostatków neorealizmu – ustanowił niezbędne przyczółki badawcze, z których ten drugi ze względów ontologicznych nie był w stanie skorzystać.

Krzysztof MALINOWSKI

Poznań

Zrozumieć współczesność, pod red. Grzegorza Babińskiego, Marii Kupiszewskiej, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2009, ss. 648.

Obok mającego ogólny charakter – choć wymownego – nagłówka na stronie tytułowej czytamy: *Profesorowi Hieronimowi Kubiakowi w 75 rocznicę urodzin tom ten ofiarują przyjaciele i uczniowie*. A więc księga pamiątkowa, obszerna i gromadząca wartościowe teksty z zakresu najbliższej Jubilatowi socjologii oraz innych nauk społecznych (choć nie tylko), co odpowiada jego szerokim zainteresowaniom humanisty, który wpisał się w trudnym, przełomowym historycznie okresie w tzw. wielką politykę na szczeblu centralnym. W pełni aktywny, zgodnie z przepisami odszedł jako profesor z Uniwersytetu Jagiellońskiego i po ukończeniu 70 roku życia rozpoczął pracę w renomowanej krakowskiej uczelni „niepublicznej” – Akademii imienia Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

Ona też jest wydawcą dzieła, a jej rektor (Jerzy Malec) *Słowo wstępne* rozpoczął od zdania: *Profesor Hieronim Kubiak należy do grona najwybitniejszych znawców socjologii religii i kultury, teorii procesów narodotwórczych, zagadnień etnicznych i migracji międzynarodowych, socjologii władzy i polityki oraz badań nad pokojem*. Obok zamieszczony został *List gratulacyjny* z jego Alma Mater, który prorektor UJ Andrzej Mania kończy zdaniem: *Gratuluje mu tego, że swoją aktywnością pokazał, co to znaczy być PROFESOREM, i dziękuję mu za to, co w tym zakresie uczynił*. Ale całość otwiera pismo od byłego prezydenta Rzeczypospolitej Wojciecha Jaruzelskiego z 27 sierpnia 2009 r., który poznał jubilata – jak pisze – *w dramatycznie trudnym 1981 roku. Był to rok i wielkich nadziei, i wielkich zagrożeń, a tym samym próby charakterów, ideowości, poczucia odpowiedzialności [...]. Cechuje Go wysoka kultura, skromność, ujmujący sposób bycia. Przez*

¹⁹ *The Culture of National Security*, ed. P. Katzenstein, Columbia University Press, New York 1996.

jednych szanowany i lubiany, przez innych atakowany i pomawiany. Szedł prostą drogą. Wiedział, że konieczna jest w Polsce, w jej kierowniczych gremiach gruntowna przemiana myślenia i działania, zgodna z duchem i potrzebami czasu. Przywódca Polski czasu przełomu dokonał wnikliwej charakterystyki badacza i jego zasług, zwłaszcza na stanowisku wieloletniego działacza krakowskiej „Kuźnicy”. W tym samym duchu wypowiadają się autorzy w dziale *Szkice do portretu zbiorowego Hieronima Kubiaka*, wśród nich M. F. Rakowski. Część ta otwiera księgę, znajdują się w niej teksty o uczonej i społeczniku, a także bibliografia jego prac (176 pozycji, nie licząc prac redakcyjnych – „Przegląd Polonijny” 1975–1994, „Biblioteka Polonijna” 1977–1994, „Prace Polonijne” na UJ 1975–1993, nadto redakcja naukowa wydawnictw encyklopedycznych) oraz wykaz 18 wypromowanych w ciągu 35 lat doktorów.

Kolejne pięć działów (*Migracje – Polacy poza Polską; W międzynarodowej społeczności; W kręgu spraw polskich; Kontekst amerykański; Sprawy ludzkie*) zawiera 35 dedykowanych Jubilatowi artykułów autorów reprezentujących różne ośrodki naukowe w kraju. Interesująco przedstawia się już pierwszy dział, który otwiera kilkuarkusowy tekst Marcina Kuli o charakterze dokumentacyjnym, zawierający notatki z lat 1981–1985 i pracach własnych o wychodźstwie polskim (emigracja zewnętrzna i wewnętrzna), wartościowe źródło do badań nad tym przełomowym okresem, który za życia jego świadków już obrasta w legendę, która w świadomości społecznej przeobraża się w pewniki, a niewiele ma wspólnego z rzeczywistością dziejową. Dla historyka tego rodzaju materiały są niezwykle cenne, kiedy dąży do oddzielenia źródeł rzeczywistych od fantastycznych. Kolejni autorzy piszą o szlakach polskiego wychodźstwa, Litwie historycznej i etnicznej w opinii z połowy XIX w. (T. Bujnicki) czy o położeniu Polaków na Ukrainie w latach międzywojennych w świetle raportów konsułów RP w Kijowie.

Badacze stosunków międzynarodowych znajdą inspirujące teksty m.in. Erhatda Czio-mera (o partnerstwie strategicznym Niemcy – Rosja w XXI wieku), rodowodzie narodu szwajcarskiego (Andrzej Porębski), terrorze nauki i techniki (Jan Widacki), dzihadzie w mitologii i realiach (Katarzyna Brataniec).

Obszerny (12 tekstów) dział spraw polskich otwiera Jacek M. Majchrowski (*Przedkonstytucyjne unormowania miejsca i roli głowy państwa w dobie kształtowania się ustroju II Rzeczypospolitej*), a zaraz potem znakomity polihistor Gerard Labuda, mediewista doskonale poruszający się w kręgu spraw najnowszych zastanawia się nad *Polakami i rosyjskimi dylematami wobec stanu wojennego w Polsce w roku 1981 w perspektywie historycznej*. Wydarzenia symbolizowane datą „13 grudnia” rozpatruje w perspektywie doświadczeń z ostatniego półwiecza. Wychodzi od sytuacji Polski i Węgier w burzliwym roku 1956 (*Dzięki swej concyliacyjnej postawie Gomułka uniknął losu, jaki na Węgrzech spotkał Imre Nádya* – konkluduje), następnie analizuje *sprawdzian* czechosłowacki 1968 i polski 1970 r. (tu uzgodnione z Moskwą zmiany personalne pozwoliły uniknąć zbrojnej interwencji Kremla) i na tym tle przechodzi do gruntownej analizy tematu zasygnalizowanego w tytule. Przeprowadza ją w ramach dwóch ściśle ze sobą powiązanych, a w negatywnej propagandzie zazwyczaj starannie pomijanych kwestii, są to: 1) geneza i rozwój stanu wojennego z końca 1981 r.; 2) przemiany polityczno-ustrojowe z lat 1981–1989. Instruktywne studium historyczno-politologiczne zamykają następujące wnioski: 1) Przez cały rok 1981 ZSRR przygotowywał swe wojska do interwencji zarazem zastrzegając, że wstrzyma się od niej pod warunkiem rozwiązania sytuacji przez polskie kierownictwo; 2) W. Jaruzelski uważał interwencję za katastrofę i dlatego zdecydował się na wprowadzenie stanu wojennego; 3) W następnych latach łagodził rygory, a po dojściu do władzy na Kremlu Michaiła Gorbaczowa doprowadził do przywrócenia

w Polsce niezależności politycznej i suwerenności.

Nic dodać, nic ująć. Różne aspekty dziejów Polski po 1989 r. poruszają w tym samym dziale kolejni autorzy. Warto też zwrócić uwagę na uwagi Wojciecha Wrzesińskiego (*Odzyskiwanie utraconego narodu*) dotyczące dramatycznych losów Polaków wynikających z przemian terytorialnych podczas drugiej wojny światowej, a także na rozważania Wojciecha Pawnika (*Polacy – uwagi o charakterze narodowym w perspektywie historycznej*), który z punktu widzenia socjologa próbuje spojrzeć na ewolucję pojęcia polskości od schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej poprzez czasy zaborów po odzyskaną w XX wieku niepodległość. Historyk przeczyta je z zainteresowaniem, kiedy będzie poruszał ten sam temat w oparciu o gruntowną podstawę źródłową i literaturę przedmiotu.

Wojciech Jaruzelski, *Listy...*, Agencja ATM, Warszawa 2010, ss. 459.

Pierwszy prezydent odrodzonej Rzeczypospolitej po przejściu w stan spoczynku już od ponad 20 lat pozostaje aktywny na niwie pisarskiej. W jego dorobku znajdują się m.in. książki *Stan wojenny dlaczego...*, *Różnić się mądrze*, *Pod prąd*, *Być może to OSTATNIE SŁOWO*. Pozycje te są niezwykle ważne dla zrozumienia historii Polski w latach powojennych aż po czasy współczesne. Ważne miejsce zajmuje też epistolografia. Generał bowiem uważnie śledzi publicystykę, działania propagandowe, akcje rocznicowe, przeżywa je, a w kwestiach kontrowersyjnych nie pozostaje bierny i obojętny. Ogromna część jego polemik, sprostowań, relacji o zdarzeniach polityczno-historycznych wyrażona jest w postaci listów do autorów fałszujących prawdę historyczną pod kątem doraźnego interesu partyjno-politycznego. Prezentowana

Pożyteczne będzie zapoznanie się z działem IV, uwzględniającym kontekst amerykański (pojęcie westernu, dylematy kultury, trauma po doświadczeniach wojennych z Wietnamu oraz Iraku, zatrudnienie i prawo pracy) oraz zamykającym całość spojrzeniem na wybrane „sprawy ludzkie” – a w nim z wybiegającym poza krąg nauk społecznych szkicem Jacka S. Dubiela (*Krótki esej o dylematach kardiologii*). Spojrzenie przez pryzmat humanistyczny na dylematy współczesnej medycyny. Zacytujmy z niego jedno zdanie: *Każda epoka ma swoje epidemie znaczone milionami ofiar i stwarzające nowe wyzwania. Wiek XX, a zwłaszcza druga jego połowa, to zatrzważająca akceleracja schorzeń układu sercowo-naczyniowego*. Warto, by ten tekst przeczytali – i zadumali się nad nim – również politolodzy i ...politycy.

Marceli KOSMAN

Poznań

książka składa się z listów i dokumentujących ich tezy załączników – kopii ważnych dokumentów historycznych, oświadczeń i wypowiedzi.

W jej strukturze głównym tekstem jest liczący 195 stron list do prof. Andrzeja Paczkowskiego, utrzymany w konwencji nawiązującej do dawnej tradycji epistolograficznej. Jest to właściwie rozprawa krytyczna na temat książki Lecha Kowalskiego pt. *Generał ze skazą*, prymitywnego paszkwilu politycznego, którego autor jest typowym neofitą, byłym oficerem politycznym w czasach PRL. Recenzje wydawnicze prof. Pawła Wiczorkiewicza i Wojciecha Wrzesińskiego były dla niej bezlitosne, przeciwne jej opublikowaniu.

Po ukazaniu się książki wśród kombatanów, świadków opisywanych wydarzeń, w środowisku byłych żołnierzy WP, pod-